

13. Долан Э. Дж. Экономикс: англо-русский словарь-справочник / Э. Дж. Долан, Б. И. Домненко. – М. : Лазурь, 1994. – 544 с.

14. Брагинский Л. В. Эффективность капитальных вложений и банковская деятельность / Л. В. Брагинский. – М. : Издат. «Наука», 1981. – 187 с.

УДК 316. 32

Манелюк Ю. М.

канд. політ. наук, доцент КНЕУ

УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сучасний розвиток інформаційних і комунікативних технологій набуває важливого значення не лише у сфері економіки, соціальних відносин, а й у політичній сфері, де особливо помітною є важливість застосування інформаційних технологій для *управлінської діяльності*. Інформаційно-комунікативні технології дедалі більше стають потужним інструментом впливу на поведінку суспільства, що, у свою чергу, впливає на політичні події в країні. Саме тому, особливо актуальною постає проблема визначення політичних координат інформаційного суспільства. Слід розглянути особливості функціонування інформаційного суспільства, визначити як саме феномен інформатизації впливає на управління суспільно-політичними процесами.

Термін «інформаційне суспільство» було введено в науковий обіг на початку 1960-х років Ф. Махлупом у США і Т. Умесао у Японії як головний чинник технічного розвитку в країні. Ця теорія підтверджується також дослідженнями професора Токійського технологічного інституту Ю. Хаяші та науковими доповідями і звітами японському уряду, де було змальовано контури інформаційного суспільства [5]. Е. Масуда, японський соціолог і футуролог, зазначає, що інформаційне суспільство являє собою новий тип суспільства, в якому володіння інформацією, а не матеріальними ресурсами, є рушійною

силою розвитку і трансформації, а основою її розвитку є інформаційні та комунікаційні технології [5].

Автор роботи «Третя хвиля» Е. Тоффлер теж розглядає поняття інформаційне суспільство. Науковець поділяє процес суспільної еволюції на три етапи, або «хвилі». Так, «перша хвиля» була пов'язана з аграрною революцією і тривала до XVIII ст. Рушійною силою «другої хвилі» стала індустріалізація, що тривала до середини XX ст. З цього часу починає набирати силу «третя хвиля», що кладе початок новому суспільству, яке Е. Тоффлер називає «інформаційним». Основою «третьої хвилі», за автором, є перехід до відновлювальних джерел енергії і розвиток високих технологій, пов'язаний із проривом у науці, на зміну стандартизованому виробництву індустріального суспільства у високотехнічних галузях, що частково чи повністю працює на замовлення. Сучасні інформаційно-комунікативні технології дають можливість користувачеві обирати потрібні канали інформації, зокрема Інтернет-засоби [4].

За науковцем Р. Нуреевим, в економічній системі інформаційного суспільства, головною сферою економіки є сфера послуг, лімітуючим фактором стає інформація, а домінантною соціальною групою – власники інформації. Якщо після неолітичної революції склалась постпривласнювальна виробнича економіка, основою якої було сільське господарство, а результатом промислової революції стало виникнення постаграрної економіки, основу якої складала спершу легка, а потім – важка промисловість, то в ході науково-технічної революції виникає постіндустріальна економіка. Центр ваги переноситься у невиробничу сферу [3].

М. Кастельс у роботі «Інформаційна епоха: економіка, суспільство та культура» аналізує зв'язок між винахідниками, підприємцями, фінансовими корпораціями і державою в інформаційно-технологічній революції. М. Кастельс доводить, що в усьому світі держава, а не винахідник, була ініціатором і головним рушієм цієї революції. Саме держава є фактором, що виражає й організовує соціальні та культурні сили, сприяє розвитку широких і захищених ринків і фінансує макродослідницькі програми [4]. Проаналізувавши

визначення поняття «інформаційне суспільство» різних учених, Кастельс пропонує своє визначення цього феномену. Інформаційне суспільство – це новий вид суспільства, який виникає під впливом науково-технічного та інформаційно-комунікативного прогресу; основною цінністю у такому суспільстві стає інформація, яка формує нові особливості політичних, соціальних, економічних та інших відносин. На думку А. Маслова, теорія інформаційної економіки є безпосереднім результатом суспільного розвитку на його постіндустріальній стадії і переростання в інформаційне суспільство [4].

Виникає питання: інформаційне та постіндустріальне суспільство – це синоніми, чи поняття, які характеризують різні стадії розвитку та різні стани суспільства? У даному контексті можна виокремити три групи поглядів:

1) інформаційне суспільство – це специфічна гілка постіндустріалізму (В. Іноземцев та ін.);

2) постіндустріальне та інформаційне суспільства – це взаємозамінні терміни, по суті, різновиди постіндустріалізму в широкому розумінні (М. Коннорз та ін.);

3) інформаційне суспільство – це «наступник» постіндустріального суспільства, закономірний наслідок постіндустріального розвитку (Дж. Несбіт, У. Дж. Мартін та ін.).

Прихильники концепції інформаційного суспільства як специфічної гілки постіндустріалізму вважають, що вона формувалася паралельно з іншими відгалуженнями і робила акцент на технічному та інформаційному аспектах організації сучасного суспільства, його економічної системи [3].

Концепція «наступника» виходить із переростання постіндустріального суспільства в інформаційне під впливом інформаційно-технічної революції, зміни галузевої структури виробництва та структури зайнятості, зумовлює зміну соціальної структури всього суспільства. Так, у вченнях про постіндустріальне суспільство Д. Белла робиться акцент на таких елементах науково-технічного прогресу, як транспорт, комунальне господарство, торгівля, фінанси, страхування, нерухомість, охорона здоров'я, освіта, наукові

дослідження, але про інформацію та знання автор мови не веде, оскільки на той час інформаційна революція не розпочалася і ще не склався інформаційний сектор економіки. Відповідно, інформаційне суспільство виникає як окремий вид суспільства, наступний після постіндустріального періоду [4].

Формуванням сучасного інформаційного суспільства і, як наслідок, інформаційної економіки, коли інформація виразно стала проявлятися в усіх сферах економічного життя. Класичний економічний підхід визначає три основні фактори виробництва – працю, землю, капітал. Під капіталом зазвичай розуміється весь накопичений запас коштів, необхідних для виробництва матеріальних благ. Інформація у складі накопиченого коштів у класичному економічному підході не розглядається, але враховується, тому що економічна ситуація визначається й уточнюється на основі деяких даних. Якщо в поняття капіталу все ж включити інформацію як один із засобів для виробництва матеріальних благ, то можна побудувати рух інформації за класичною економічною схемою: як перехід її з грошової форми в продуктивну, потім – у товарну і т. д. При цьому нова інформація або купується, або виробляється, або продається. Тобто за економічним підходом до характеристики інформаційного суспільства можна побачити, що головною сферою економіки є сфера послуг, а інформація отримує характеристики капіталу.

У словнику з соціології інформаційне суспільство трактується як поняття модернізаційної парадигми філософії історії і соціальних дисциплін, згідно з якою будь-яке суспільство проходить три стадії розвитку: 1) аграрну (доіндустріальну); 2) сучасну (індустріальну); 3) постсучасну (інформаційну), де інформаційне суспільство розглядається як якісно новий період у розвитку цивілізації.

Концепція інформаційного суспільства базується на передумовах того, що інформатика та інформаційна технологія виступають засобом зміни соціальної структури суспільства, продуктивних сил та утворення цілісної індустрії інформації [3]. Політична сфера суспільства, без сумніву, потребує спеціальних засобів інформаційного обміну, установлення та підтримки

постійних зв'язків між суб'єктами політики. Звичайно, економічна сфера суспільства також потребує інформаційних обмінів щодо цін, технологій, патентів, проте ці обміни не мають таких комунікативних масштабів, бо основа функціонування економічної сфери – ринкове саморегулювання. Відповідно, зараз формується новий спосіб поєднання праці із засобами виробництва, зумовлений інформаційно-технічним прогресом. А з цього випливає, що створюється і новий тип громадських відносин у виробництві, розподілі, обміні та споживанні громадського продукту. Тому потрібно створювати не лише новий тип організації виробництва, де головний ресурс – інформація, але ще слід створювати новий спосіб організації управління таким суспільством, організації влади, а також запроваджувати нові громадські комунікації, зв'язки тощо. На думку Д. Лайона, процес «інформатизації» не залишає недоторканою жодну сферу суспільної діяльності, у тому числі й політичну. Те, що політичні рішення можуть бути комп'ютеризовані, стає фактом [3].

Отже, є підстави говорити про політичні координати інформаційного суспільства, тобто напрями розвитку та життєдіяльності інформаційного суспільства, пов'язані з політичними відносинами та регулюванням реалізації інтересів громадян. У свою чергу політичні координати інформаційного суспільства можна умовно розподілити на три вектори. Перший охоплює організацію діяльності структур адміністративно-державного управління на основі нових інформаційно-комунікативних технологій, у тому числі створення елементів «електронного уряду», модернізацію органів влади всіх рівнів, контрольно-регулятивні забезпечення господарської діяльності бізнесу, реформа армії, забезпечення конституційних основ та їх захист тощо. Другий вектор включає різноманітні прояви активності членів суспільства за межами державних структур із широким застосуванням ІКТ, у тому числі: комунікаційні мережі – як нові, так і традиційні, діяльність ЗМІ, спеціальні ІКТ із формування громадської думки та маніпулювання нею, функціонування політичних партій і рухів із використанням нових ІКТ тощо. Третій вектор стосується того, що прийнято називати «політичною культурою особистості» –

стану індивідуальної свідомості в умовах посиленого впливу інформаційних потоків і зростання обсягу інформації; впливу ІКТ на процес політичної соціалізації, пам'ять і політичний досвід, на самоідентифікацію особистості та орієнтацію її в політичному процесі, на спрямованість і характер політичної активності індивідуума та його відносини із владою і суспільством тощо. Природа політики потребує опосередкованих форм спілкування і спеціальних засобів комунікації між різними носіями влади, державою та громадянами. У сучасному інформаційному суспільстві інтереси громадян численні та диференційовані. Саме тому політична система має бути спроможною задовольнити інтереси соціальних груп, становище яких може змінюватись через територіальні переміщення, у зв'язку зі зростанням рівня освіти, поліпшенням професійної підготовки тощо. Усі ці умови і є наслідком науково-технічного прогресу. Відтак, політична система повинна створювати необхідні канали для артикулювання та агрегування інтересів суспільства, ефективно використовуючи можливості, що відкриваються бурхливому розвитку ІКТ [3]. Глобальна інформатизація суспільства, широке впровадження нових інформаційних технологій зробили актуальними розмови про інформаційну владу. Під інформаційною владою розуміється здатність власників інформації шляхом отримання, вибору, тлумачення, компонування та розповсюдження інформації впливати на формування суспільної свідомості, спонукати суб'єктів політики до дій у заданому напрямі [1].

Інформаційній політиці можна дати й інше визначення – це особлива сфера життєдіяльності людей, пов'язана з відтворенням і поширенням інформації, яка задовольняє інтереси держави і громадянського суспільства та спрямована на забезпечення творчого, конструктивного діалогу між ними та їхніми представниками. У формуванні інформаційної політики важлива роль належить ЗМІ. Інформація, поширювана каналами ЗМІ, має вплив на населення за трьома напрямками: «дає їм можливість стежити за тим, що відбувається у світі», «розподіляє основні політичні питання за ступенем важливості» та «формує політичні уподобання людей» [5].

Інформатизація суспільства також впливає на створення в політичному просторі такого феномену, як електронний уряд. Єдиного визначення поняття «електронний уряд» не існує, багато авторів трактують цей термін із різних точок зору. Зокрема, М. Вершинін визначає електронний уряд як систему інтерактивної взаємодії держави і громадян за допомогою Інтернету, нову модель державного управління, яка перебудовує традиційні відносини громадян і владних структур. Роботи зі створення «електронних урядів» у різних державах проводяться під гаслом більшої відкритості і підзвітності урядів громадянам. Підзвітність, у свою чергу, не зводиться лише до надання певної потрібної громадянам інформації, а забезпечується відкритою специфікацією комплексів показників роботи конкретних державних органів і створенням доступних населенню засобів моніторингу цих показників. Побудова такої системи дозволить громадянам самостійно оцінювати ефективність роботи урядових установ, а не покладатися тільки на заяви їх керівників і на повідомлення ЗМІ [2]. А. Кошкін під електронним урядом розглядає мережну інформаційно-комунікаційну інфраструктуру, яка підтримує процес виконання органами виконавчої влади своїх функцій у суспільстві. Електронний уряд – це не просто система надання державою та її органами послуг громадянам, а й передусім модернізація самого процесу державного управління відповідно до нових умов суспільного розвитку [3].

Однак процес інформатизації – це далеко не односторонній процес у суспільстві. Так, інформаційна революція впливає не лише на можливості уряду створювати нові форми впливу на суспільство та запровадження нових комунікацій в управлінській справі. науково-технічні та комунікаційні технології впливають на створення електронної демократії серед простих громадян. Зараз не лише влада може впливати на громадян через ЗМІ та інші інформаційні джерела. Активне громадське суспільство починає створювати свої механізми впливу на політичні процеси через Інтернет та нові комунікативні технології. Так, 2011 р. в Оксфордський словник додали нове слово – «кліктивізм». Воно

означає «використання соціальних медіа та інших Інтернет-методів для просування будь-якої справи чи процесу» [3].

Отже, на основі вищевикладеного можна зробити висновок, що в сучасну добу інформаційних і наукових технологій утворилося нове – інформаційне суспільство. Такий розвиток ІКТ впливає не лише на економічні та соціальні сфери людської діяльності – усе, що чинить вплив на комунікації та інформаційний простір, впливає і на політичну сферу. Політика використовує комунікативні технології як для управління в державних органах, так і задля налагодження зв'язків із громадськістю. У добу комп'ютеризації полегшується обмін інформацією як між державою та громадянами, так і навпаки, громадяни можуть впливати на ухвалення управлінських рішень.

Література:

1. Бебик В. Політологія для політика і громадянина: [монографія] [Електронний ресурс] / В. Бебик. Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-3665.html>.
2. Вершинин М. «Електронное правительство» в XXI веке [Електронний ресурс] / М. Вершинин. – Режим доступу: http://pr-news.su/publicat/n6_7/6-7_8.htm.
3. В. Є. Курілло, О. С. Новокшанова. – Політичні координати інформаційного суспільства [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://politics.chdu.edu.ua/article/view/53765/49811>
4. Маслов А. Теорія інформаційного суспільства як методологічна основа теорії інформаційної економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/teoriya-informatsiynogo-suspilstva-yak-metodologichna-osnova-teoriyi-informatsiynoyi-ekonomiki>.

5. Мельник О. Інформаційне суспільство та суспільство знань – становлення та розвиток понять [Електронний ресурс] / О. Мельник. – Режим доступу: http://novyn.kpi.ua/2007-2-2/12_Melnik.pdf.

УДК 304. 5. (100) (075. 8)

Мельник В. В.

канд. філософ. наук, доцент кафедри управління,
інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

ІНФОРМАЦІОЛОГІЯ ЯК ТЕОРЕТИЧНА І ПРАКСІОЛОГІЧНА ЗАСАДА ІННОВАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО УПРАВЛІННЯ ТА НАПРЯМИ ЙОГО РОЗВИТКУ

Інформаціологія як теоретична і праксіологічна засада інноваційно-інформаційного управління – це новий спосіб розвитку, створений реструктуризацією способу виробництва в кінці ХХ ст. До розквіту інформаціології привела взаємодія між широкими програмами досліджень, великими ринками і розвинутими державами, так як при інформаційному способі розвитку джерелом продуктивності є технології виробництва, знання, обробка інформації. Головним джерелом продуктивності є сьогодні вплив знання на знання, що було відображено в авторській статті [3]. Постільки інформаціологія базується на технологіях знання та інформації, інформаційний спосіб розвитку передбачає тісний зв'язок між культурою і виробничими силами, між духом і матерією. Найважливішим є те, що інформаційна економіка зачіпає всю планету, передбачаючи або «включення» її, або «виключення» із процесів виробництва, обміну і споживання. Тому в інформаційну еру ми можемо очікувати появи радикально нових форм соціальної взаємодії, соціального контролю і соціальних змін [1]. Про розвиток інформаціології як основи інноваційно-інформаційного управління свідчить те,